

DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-4\(44\)-312-319](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-4(44)-312-319)

УДК 330.341.1:336.02(477)

JEL Classification: E60; E63

Роман Володимирович Реус

аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: romareus83@gmail.com. **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0000-8091-7123>**Людмила Олексіївна Зайцева**

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту,

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (Полтава, Україна)

E-mail: mila280176@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-9388-5500>**МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ**

У статті розглянуто основні теоретичні аспекти функціонування механізму фінансового стимулювання розвитку економіки в умовах ризику та макроекономічної нестабільності. Набули подальшого розвитку теоретичні положення феномену механізму фінансового стимулювання як важливої складової державної фінансової політики та інструмента сприяння фінансово-інвестиційній активності як населення, так і підприємницького сектору. Визначено основні характеристики механізму фінансового стимулювання розвитку економіки, розглянуто основні концептуальні підходи до розкриття його сутності. Розглянуто основні інструменти механізму фінансового стимулювання та окреслено передумови їх вибору та використання. Обґрунтовано, що механізм фінансового стимулювання функціонує як складова системи управління фінансовими ресурсами національної економіки. Запропоновано використання системного підходу в дослідженні процесів формування та функціонування механізму фінансового стимулювання розвитку економіки, а також визначено зміст функціональної складової механізму та основні функції. Запропоновано використання стратегічного підходу, а саме розробку стратегічної цілеспрямованої програми, що має включати комплекс взаємопов'язаних напрямків та мотиваційних фінансових інструментів, що забезпечать кардинальну протидію поширенню кризового стану.

Ключові слова: державна економічна політика; механізми державного управління; механізм фінансового стимулювання; фінансові інструменти; фінансова політика; фінансові ресурси.

Рис.: 2. Бібл.: 10.

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання характеризуються стрімким розвитком глобалізаційних процесів, що за умов політичної та економічної нестабільності створюють виклики для економічних систем. Підсилення конкуренції на світовому ринку, зростання впливу великого капіталу, поглиблення інтеграційних процесів одночасно з ризиками національній безпеці та військовою агресією РФ створюють загрози макроекономічній стабільності. Крім внутрішніх соціально-економічних процесів, значний вплив має ситуація на міжнародних ринках, а саме цінові коливання та зміни ринкової кон'юнктури, що потребує заходів державного впливу щодо використання енергоефективних технологій та зменшення витратності виробництва. Відсутність чітких напрямків усунення структурних диспропорцій, нівелювання ефективних мотиваційних механізмів підприємницької активності також призводять до дестабілізації соціально-економічних процесів. Отже, ключовими напрямками державної економічної політики в цьому контексті більшість експертів вважають управління структурними ризиками національної економіки, розвиток зовнішньоекономічної діяльності як інструменту економічної інтеграції, врахування екологічних ризиків, що в стратегічному аспекті становлять загрозу стабільності господарювання. Фінансове забезпечення зазначених процесів виступає суттєвим стимулом підприємницької активності та участі підприємств і організацій реального сектору економіки в процесах економічного відтворення, що зумовлює актуальність розробки і впровадження механізмів фінансового стимулювання як на мікро-, так і на макрорівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Механізми державної підтримки розвитку провідних сфер економіки активно досліджуються вітчизняними вченими, проте фінансове стимулювання та розробка мотиваційних механізмів посідає особливе місце в

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

системі наукових економічних досліджень. Так, доцільно відзначити внесок таких науковців, як З. Варналій [1], О. Вовчак [2], М. Скрипниченко [3], В. Кміть [4], І. Чугунов [5], С. Тульчинська [6], С. Онишко [7], Г. Возняк [8] та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. За останні роки питання впливу механізмів стимулювання економічного розвитку на стан економічної системи держави значно активізувалось, що пояснюється кризовою ситуацією в національній економіці, значними фінансово-економічними та соціальними потрясіннями внаслідок військової агресії РФ та важливістю фінансової державної підтримки пріоритетних сфер господарювання та окремих суб'єктів економічних відносин. Зазначене зумовлює продовження досліджень у напрямку нових підходів до формування механізмів державного стимулювання соціально-економічних процесів із врахуванням специфіки сучасного фінансового сектора, за умов геополітичної напруженості та складності реалізації стратегічних напрямків бюджетної підтримки.

Мета статті полягає в удосконаленні наявних теоретичних положень щодо формування та функціонування механізмів фінансового стимулювання розвитку економіки в умовах макроекономічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Результати досліджень більшості провідних науковців доводять важливість механізмів фінансового стимулювання для ефективного залучення фінансових ресурсів суб'єктами господарювання та домогосподарствами населення та формування напрямків їх подальшого використання з метою сприяння економічному зростанню.

У контексті обраної проблематики вважаємо доцільним дослідити феномен механізму фінансового стимулювання як важливу складову державної фінансової політики та інструмент сприяння фінансово-інвестиційній активності як населення, так і підприємницького сектору. Фінансове стимулювання за своїм функціональним змістом відображає здатність фінансової системи до впровадження заохочувальних заходів, що пов'язані із взаємодією фінансового сектору та суб'єктів господарювання в інтересах державної влади та стратегічного розвитку національної економіки.

Механізми фінансового стимулювання доцільно розглядати як на мікрорівні, так і на рівні національної економіки. Розгляд механізмів фінансового стимулювання на рівні підприємства дозволяє виокремити фінанси підприємств як об'єкт впливу механізму та формування й ефективний розподіл грошових потоків, що відображає систему внутрішньої організації функціонування фінансів підприємств. Відповідно вибір та обґрунтування принципів і підходів управління фінансовими потоками підприємств створюють підґрунтя реалізації мотиваційного механізму.

Проте в контексті впливу на макроекономічну стабільність та цілісності економічної системи важливим є розгляд механізмів фінансового стимулювання на рівні національної економіки в якості складової державної економічної політики. У цьому контексті механізм фінансового стимулювання доцільно розглядати як комплекс спеціалізованих прийомів, методів, інструментів впливу на суб'єктів економічної діяльності з метою їх участі у процесі створення матеріальних благ. Зазначений підхід розглядає окремих суб'єктів господарювання як важіль впливу на процеси соціально-економічного розвитку та забезпечення макростабільності. Механізми фінансового стимулювання характеризуються такими основними рисами, як наявність чіткої позиції в системі державного регулювання економіки, обумовленість реальними фінансовими відносинами та можливість їх безпосереднього формування, динамізм функціонування під впливом змін навколишніх факторів та потребою швидкої адаптації, використання певних інструментів впливу.

Фінансове стимулювання відображає вплив державної економічної політики на стан, ринкову позицію та фінансову стабільність окремого суб'єкта економіки. Дослідження наукового доробку у сфері формування механізмів фінансового стимулювання економічного розвитку дозволяє узагальнити такі їхні характеристики (рис. 1).

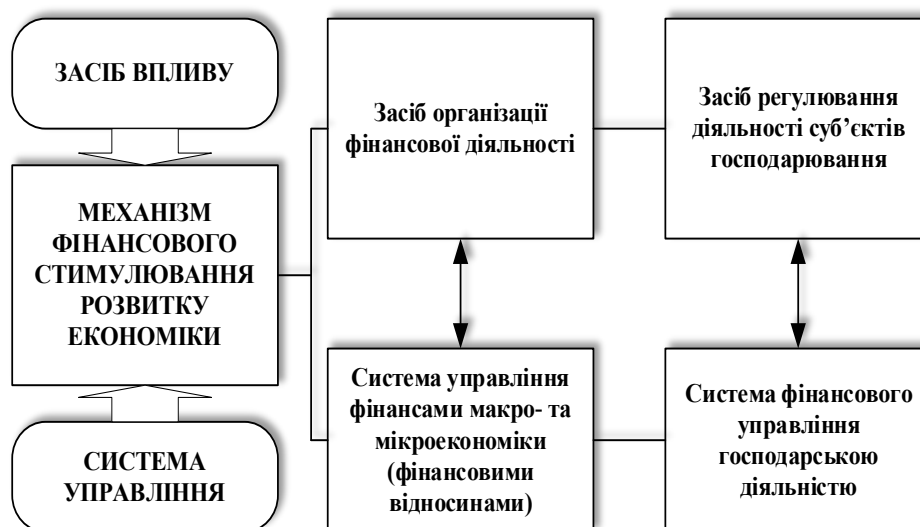

Рис. 1. Основні концептуальні підходи до розкриття сутності механізму фінансового стимулювання розвитку економіки

Джерело: сформовано авторами за [1-5].

Отже, виокремлення зазначених характеристик механізму фінансового стимулювання дозволяє зробити висновок про наявність внутрішніх та зовнішніх чинників його формування і розвитку, а також системну природу його функціонування, тобто взаємодію конкретних елементів на основі засобів та підходів. Основним об'єктом взаємодії є фінансові відносини, фінансові стимули та фінансові ресурси, поєднання яких у єдину систему дає синергетичний ефект як результат дії механізму. До пріоритетних методів взаємодії доцільно віднести фінансово-кредитне планування, фінансово-кредитні важелі, організацію фінансово-кредитних операцій відповідними установами.

Державне фінансове управління економічною діяльністю як основний стимул використовує фінансові важелі та інструменти, а їхній вибір у межах доцільності відображає рівень національної фінансової культури. Використання інструментів фінансового стимулювання як елементів державної економічної політики ґрунтується на ухваленні та реалізації рішень щодо їх відповідності конкретному виду поставлених завдань, зважаючи на параметри важелів кожного з інструментів. Поєднання окремих інструментів (самофінансування, кредитне фінансування) дають можливість як розвивати та ефективно фінансовий потенціал суб'єкта господарювання, так і забезпечувати реалізацію проєктів, що мають стратегічну важливість для державних інтересів на основі державної бюджетної підтримки. При цьому кожен з інструментів має свій внесок на процеси управління фінансово-господарською діяльністю окремих суб'єктів.

Методи фінансового стимулювання мають охоплювати як процеси мобілізації фінансових ресурсів, так і їх ефективний розподіл, використання і формування, що, на думку дослідників, є проявом таких фінансових відносин, як страхування, оподаткування, політика ціноутворення, методи й форми здійснення розрахункових операцій. Найчастіше науковцями виокремлюються такі основні категорії фінансових інструментів, як грошові засоби, кредитні інструменти та інструменти участі в уставному капіталі [1; 9; 10]. Проте розвиток ринків капіталу, поширення використання нових форм фінансових активів змінили підходи до визначення сутності та класифікації фінансових інструментів. Поширення інституційного підходу в економічній науці дозволяє визначити фінансовий інструмент в контексті договірних відносин між власниками фінансових активів та фінансових зобов'язань [9]. Отже, у процесі дії фінансових інструментів виникають зобов'язання між сторонами фінансового договору в контексті формування, розподілу і використання фінансових ресурсів.

Важливою складовою механізму фінансового стимулювання, окрім фінансових інструментів, є фінансові індикатори як засоби оцінки впливу. Таким чином, механізм фінансового стимулювання функціонує як складова системи управління фінансовими ресурсами національної економіки (рис. 2).

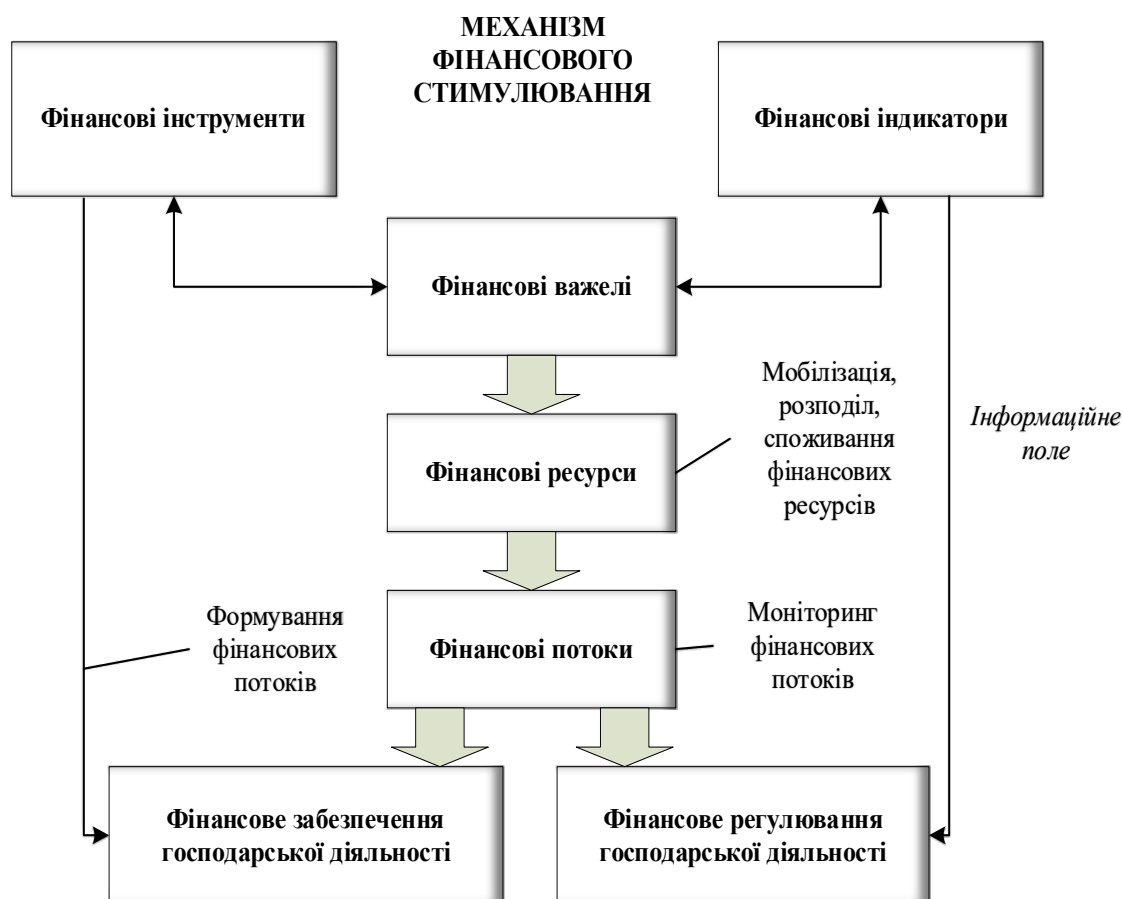

Рис. 2. Механізм фінансового стимулювання розвитку економіки як складова системи управління фінансовими ресурсами

Джерело: сформовано авторами.

З погляду системного підходу, розгляд механізму фінансового стимулювання в контексті інструментів та індикаторів результативності дозволяє сприймати його як засіб впливу на конкретний суб'єкт. Зазначене потребує додаткової деталізації, а саме:

- механізм фінансового стимулювання виступає засобом реалізації фінансових відносин як між окремими суб'єктами економіки, так і на рівні ланцюга «влада-підприємство»;

- механізм фінансового стимулювання виступає засобом реалізації управлінських рішень у напрямку ефективного використання фінансових ресурсів та активного інвестиційного процесу;

- механізм фінансового стимулювання виступає засобом впливу на господарську діяльність суб'єктів економіки та ефективного управління фінансовим потенціалом.

Формування механізму фінансового стимулювання відбувається під впливом інституційних чинників, перш за все умов зовнішнього економіко-правового середовища, наявності відповідного нормативно-правового регулювання, що обумовлює його універсальність стосовно всіх суб'єктів економіки та дозволяє вважати інтегруючою ланкою в системі управління фінансовими ресурсами.

Основними функціями, що реалізує механізм фінансового стимулювання, в цьому контексті є наступні:

- інформаційна функція, що полягає у наданні суб'єктам економіки інформації щодо можливих інвестиційних проєктах та можливостях залучення інвестицій;
- моніторинг фінансових ресурсів на мікро- та мезорівні;
- управління ризиками фінансування, реалізація інструментів захисту інвестицій;
- зниження витрат обігу на ринках товарів і послуг.

Також слід окремо визначити інтеграційну функцію механізму фінансового стимулювання, що полягає у його здатності поєднувати складові національної економічної системи, а саме підприємства, банківські установи, інші фінансово-кредитні структури, державні інституції. Так, рівень макроекономічної стабільності, наявні ризики в соціально-економічній системі, ситуація у сфері національної безпеки визначають спектр фінансових інструментів та індикаторів, що мають використовуватись. Ступінь та повнота реалізації зазначених функцій впливають на прийняті інвестиційні рішення, реалізацію інвестиційних проєктів та, як наслідок, економічне зростання.

Але реалізація функціональної складової механізму фінансового стимулювання залежить від рівня акумулювання та перерозподілу фінансових ресурсів та їх оптимального використання. Йдеться як про ресурси державного та місцевих бюджетів, так і фінансовий потенціал окремих підприємств та установ, включаючи можливості банківської системи.

Досягнення стійкого економічного розвитку та відповідна трансформація фінансових відносин в Україні пов'язані не тільки із впровадженням паліативних заходів, спрямованих на розв'язання кризової ситуації сьогодення. Доцільною є розробка стратегічної цілеспрямованої програми, що має включати комплекс взаємопов'язаних напрямків та дій, що забезпечать кардинальну протидію поширенню кризового стану:

- забезпечення конкурентоспроможності фінансової системи як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку, у тому числі на основі активного використання цифрових технологій;
- використання нових інструментів фінансово-кредитного регулювання, в тому числі на основі рефінансування, залежно від потреб та тенденцій економічного розвитку та взаємозалежностей між фінансовою діяльністю та процесами відтворення. Відбір інструментів має сприяти економічному зростанню в інфляційних умовах, що не гальмують інвестиційну діяльність;
- забезпечення орієнтації фінансових потоків на задоволення потреб виробничої сфери, що передбачає, зокрема використання інструментів співучасті держави у великих інноваційних проєктах на основі державно-приватного партнерства; пріоритет в інвестуванні має надаватись проєктам інфраструктурного розвитку, забезпечення енергоефективності та національної безпеки, впровадження високих технологій;
- впровадження диференційованого регулювання рівня ставок із кредитування бізнесу, що передбачає високі ставки для короткострокових фінансових інструментів та нижчі ставки для інструментів довгострокового кредитування, що сприятиме доступності інвестиційного кредиту;

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

- використання кредитних інструментів стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу на основі стимулювання реалізації інноваційних проєктів розвитку, зокрема стартапів;
- регулювання депозитної політики банківських установ, зокрема розвиток ринку депозитних сертифікатів, сприяння поширенню пенсійних депозитів та депозитів військових за пільговими ставками;
- адаптація фінансових інструментів до потреб громадян і бізнесу;
- підвищення доступності фінансових послуг, удосконалення існуючих інституційних передумов функціонування і розвитку фінансових установ, диверсифікації і поширення мережі банківського обслуговування;
- стимулювання розвитку фондових центрів та удосконалення системи розміщення цінних паперів;
- розвиток системи цифрового дистанційного обслуговування фізичних та юридичних осіб;
- удосконалення нормативно-правового регулювання електронних платіжних інструментів;
- удосконалення регулювання фінансової системи, забезпечення дієвого контролю системних ризиків шляхом створення відповідних інституцій.

Розвиток механізмів фінансового стимулювання має враховувати тенденції національної фінансової системи, наявні можливості розвитку та потенційні загрози, викликані як нестабільністю внутрішніх економіко-політичних процесів, так і зовнішніх чинників. У будь-якому випадку, незалежно від обраних інструментів, механізм фінансового стимулювання надалі визначатиме економічний суверенітет країни та конкурентоспроможність на світовій арені.

Висновки та пропозиції. Більшість експертів схиляються до такого погляду, що ефективність механізму фінансового стимулювання знаходить прояв у трансформації внутрішніх накопичень в інвестиції із мінімальними трансакційними витратами. Зазначене забезпечує у стратегічній перспективі перехід до інноваційного типу відтворення та реалізацію комплексу інноваційних пріоритетів перспективних галузей національної економіки, а також сприятиме формуванню фінансового підґрунтя для розвитку міжнародної діяльності та поширенню на зовнішні ринки товарів і послуг. Таким чином, комплекс інструментів фінансового стимулювання забезпечать стійкий розвиток національної економіки.

Список використаних джерел

1. Варналій З. С. Вплив податкових канікул на конкурентоспроможність національної економіки: світовий досвід та Україна [Електронний ресурс] / З. С. Варналій // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2009. – Вип. 23. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/tpe/2010_23/Zb23_02.pdf.
2. Скрипниченко М. Макроекономічні оцінки та прогнози повоєнного відновлення економіки України / М. Скрипниченко // Економічна теорія. – 2022. – № 2. – С. 29–43. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2022.02.029>.
3. Вовчак О. Застосування досвіду повоєнного економічного відновлення Німеччини, Японії Та Південної Кореї до реалій України / О. Вовчак, О. Ярошенко // Економіка і регіон. – 2024. – № 1(92). – С. 212–218. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.25024.1\(92\).3331](https://doi.org/10.26906/EiR.25024.1(92).3331).
4. Кміть В. М. Зарубіжний досвід податкового стимулювання підприємництва [Електронний ресурс] / В. М. Кміть, Ю. І. Жук, О. А. Чеботарь // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2017. – № 3(08). – С. 265–269. – Режим доступу: http://www.easterneuropebm.in.ua/journal/8_2017/50.pdf.
5. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія в умовах економічних перетворень / І. Я. Чугунов, В. Д. Макогон // Вісник КНТЕУ. – 2018. – № 5. – С. 5–18.

6. Тульчинська С. О. Роль фінансових інструментів у реалізації концепції сталого розвитку / С. О. Тульчинська, О. О. Кожемяченко // Бізнес Інформ. – 2023. – № 12. – С. 300-304.
7. Онишко С. В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку : монографія / С. В. Онишко. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2004. – 434 с.
8. Возняк Г. В. Забезпечення інноваційного зростання економіки регіону шляхом ефективного використання фінансового потенціалу реального сектора / Г. В. Возняк // Вісник Університету банківської справи. – 2016. – № 1. – С. 19-24.
9. Afonso A. Fiscal composition and long-term growth / A. Afonso, J. Jalles // *Applied Economics*. – 2014. – Vol. 46 (3). – Pp. 349-358.
10. The European Capital Markets Study: Estimating the Financing Gaps of SMEs / Lopez de Silanes Molina F., J. McCahery, D. Schoenmaker, D. Staniscic. – Duisenberg School of Finance: Amsterdam, 2015. – 179 p.

References

1. Varnalii, Z. S. (2010). Vplyv podatkovykh kanikul na konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky: svitovyi dosvid ta Ukraina [The impact of tax holidays on the competitiveness of the national economy: world experience and Ukraine]. *Theoretical and practical questions of economics – Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, 23. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/tppe/2010_23/Zb23_02.pdf.
2. Skrypnychenko, M. I. (2022). Makroekonomichni otsinky ta prohnozy povoiennoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy [Macroeconomic assessments and forecasts of the post-war recovery of Ukraine's economy]. *Ekonomichna teoriia - Economic Theory*, 2, 29–43. <https://doi.org/10.15407/etet2022.02.029>.
3. Vovchak, O. D., & Yaroshenko, O. O. (2024). Zastosuvannia dosvidu povoiennoho ekonomichnoho vidnovlennia Nimechchyny, Yaponii Ta Pivdennoi Korei do realii Ukrainy [Applying the experience of the post-war economic recovery of Germany, Japan and South Korea to the realities of Ukraine]. *Ekonomika i rehion – Economy and the Region*, 92(1), 215. [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1\(92\).3331](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1(92).3331) (in Ukrainian)
4. Kmit, V. M., Zhuk, Y. I., & Chebotar, O. A. (2017). Zarubizhnyi dosvid podatkovoho stymuliuvannia pidpriemnytstva [Foreign experience of tax stimulation of entrepreneurship]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: Economy, Business and Management*, 3, 265–269. http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/50.pdf.
5. Chuhunov, I. Ya., & Makohon, V. D. (2018). Biudzhetna stratehiia v umovakh ekonomichnykh peretvoren [Budget strategy in the conditions of economic transformations]. *Visnyk KNTEU – Visnyk KNTEU*, 5, 5-18.
6. Tulchynska, S.O., Kozhemiachenko, O.O. (2023). Rol finansovykh instrumentiv u realizatsii kontseptsii staloho rozvytku [The role of financial instruments in the implementation of the concept of sustainable development]. *Biznes Inform – Business Inform*, 12, 300-304.
7. Vozniak, H. V. (2016). Zabezpechennia innovatsiinoho zrostannia ekonomiky rehionu shliakhom efektyvnoho vykorystannia finansovoho potentsialu realnoho sektora [Ensuring innovative growth of the region's economy through effective use of the financial potential of the real sector]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy – Visnyk University of Banking Administration*, (1), 19–24.
8. Onyshko, S. V. (2004). *Finansove zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku [Financial security for innovative development]*. Natsionalna akademiia DPS Ukrainy.
9. Afonso A., Jalles J.(2014). Fiscal composition and long-term growth. *Applied Economics*, 46(3), 349-358.
10. Lopez de Silanes Molina F., McCahery J., Schoenmaker D., Staniscic D. (2015). *The European Capital Markets Study: Estimating the Financing Gaps of SMEs*. Duisenberg School of Finance: Amsterdam.

Отримано 19.11.2025

UDC 330.341.1:336.02(477)

Roman Reus

PhD Student of the Department of Finance, Banking and Insurance
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: romareus83@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8091-7123>

Liudmyla Zaitseva

PhD in Economics, Docent, Head of the Department of Management,
Luhansk Taras Shevchenko National University (Poltava, Ukraine)

E-mail: mila280176@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9388-5500>

MECHANISM OF FINANCIAL STIMULATION OF ECONOMIC DEVELOPMENT IN MACROECONOMIC INSTABILITY CONDITIONS

The article considers the main theoretical aspects of the functioning of the financial stimulation mechanism of economic development in conditions of risk and macroeconomic instability. The theoretical provisions of the mechanism of financial stimulation as an important component of state financial policy and an instrument for promoting financial and investment activity of both the population and the business sector have been developed. The mechanism of financial stimulation should be considered as a complex of specialized techniques, methods, and instruments of influence on economic entities with the aim of their participation in the process of creating material wealth. This approach considers individual economic entities as a lever of influence on the processes of socio-economic development and ensuring macrostability. The main characteristics of the mechanism of financial stimulation of economic development have been determined, the main conceptual approaches to revealing its essence have been considered. The main instruments of the mechanism of financial stimulation have been considered and the prerequisites for their selection and use have been outlined. It has been substantiated that the mechanism of financial stimulation functions as a component of the system of management of financial resources of the national economy. It has been proposed the use of a systemic approach in the study of the processes of formation and functioning of the mechanism of financial stimulation of economic development, and the content of the functional component of the mechanism and the main functions has been determined. The main object of the mechanism are financial relations, financial incentives and financial resources, the combination of which into a single system gives a synergistic effect as a result of the mechanism. The priority methods of interaction should include financial and credit planning, financial and credit levers, and the organization of financial and credit operations by relevant institutions. The use of a strategic approach has been proposed, namely the development of a strategic targeted program, which should include a complex of interrelated areas and motivational financial instruments that will provide a cardinal counteraction to the spread of the crisis.

Keywords: state economic policy; public administration mechanisms; financial incentive mechanism; financial instruments; financial policy; financial resources.

Fig.: 2. References.: 10.